

DOI: 10.7596/taksad.v12i2.3283

Citation: Gürbüz, K. (2023). Irak Savaşı Sürecinde ve Sonrasında Yaşanan Gelişmelerin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi. *Journal of History Culture and Art Research*, 12(2), 36-54. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v12i2.3283>

Irak Savaşı Sürecinde ve Sonrasında Yaşanan Gelişmelerin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi

The Effect of Developments During and After the Iraq War on Turkish-American Relations

Kahraman Gürbüz¹

Abstract

Turkiye is one of the countries that the USA primarily takes into consideration while determining its policies especially in the Middle East, the Balkans, Caucasus and Central Asia. After the Second World War, the relations between Turkiye and the USA were shaped on the axis of their national security strategies. It has been argued that Turkiye's importance especially for the USA and the Western countries has decreased by the disintegration of the Soviet Union. During and after the First Gulf War, which the USA started against Iraq within the scope of its policies towards the Middle East geography, Turkiye has been the country that most supported to the USA. The USA could not get the support it expected from Turkiye in the process of intervention of Iraq in 2003. During this process, the 1st March permit crisis, the Sulaymaniyah raid, the relations established between the USA and the Kurdish groups in Northern Iraq and the developments in this region against Turkiye adversely affected the relations between two countries. The attitude displayed by the USA that encourages and strengthens the PKK against Turkiye has increased the anti-US sentiment in the Turkish public opinion. The relations established between the USA and organizations that threaten Turkiye's national security and territorial integrity have led to serious questioning of its strategic partnership or alliance with Turkiye. When the Syrian civil war and the intervention of imperialist countries in the region were added to the wars in Iraq, a vacuum of authority occurred on Turkiye's southern border. Political uncertainties and social turmoil that have emerged in this direction have become a threat to the territorial integrity of Turkiye as well as its neighbors Iraq and Syria. In this study, the Permit Crisis, the Sulaymaniyah Raid and its impact on the USA and Turkiye during the intervention in Iraq and the effects of the developments in Northern Iraq on Turkiye's fight against the PKK after the invasion are discussed. On the subject, some historical determinations, evaluations and various suggestions were made by making use of the research works and the national press, as well as the military sources.

Keywords: Iraq War, Permit Crisis, Sulaymaniyah Raid, Terror

---

¹ Dr., Jandarma Genel Komutanlığı, Orcid No: 0000-0003-4680-7881, E-mail: kahramangurbuz@gmail.com

Öz

Türkiye, ABD'nin Orta Doğu başta olmak üzere Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik politikalarını belirlerken öncelikle dikkate aldığı ülkelerden biridir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile ABD ilişkileri, devletlerin benimsedikleri ulusal güvenlik stratejileri ekseninde şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Batılı devletler açısından önemini azaldığı yönünde görüşler öne sürülmüştür. ABD'nin Orta Doğu coğrafyasına yönelik politikaları kapsamında Irak'a yönelik giriştiği Birinci Körfez Savaşı sürecinde ve sonrasında Türkiye ABD'yi en çok destekleyen ülke olmuştur. ABD 2003 yılında Irak'a gerçekleştirdiği müdahale sürecinde Türkiye'den beklediği desteği görememiştir. Bu süreçte iki ülke arasında yaşanan 1 Mart Tezkere Krizi, Süleymaniye Baskını, ABD'nin Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla kurduğu ilişkiler ve bu bölgede Türkiye'nin aleyhine yaşanan gelişmeler ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde ABD'nin sergilemiş olduğu örgütü cesaretlendiren ve güçlendiren tutum Türk kamuoyunda ABD karşıtlığını üst seviyeye çıkarmıştır. ABD'nin Türkiye'nin ulusal güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden örgütlerle kurduğu ilişkiler Türkiye ile stratejik ortaklığının veya müttefikliğinin ciddi şekilde sorgulanmasına neden olmuştur. Irak'ta yaşanan savaflara Suriye iç savaşı ve emperyalist ülkelerin bölgeye müdahalesi de eklenince, Türkiye'nin güney sınırında otorite boşluğu meydana gelmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan siyasi belirsizlikler ve toplumsal karışıklıklar, komşuları Irak ve Suriye'nin olduğu gibi Türkiye'nin de toprak bütünlüğünü tehdit eder hale gelmiştir. Çalışmamızda, ABD'nin Irak'a müdahalesi sürecinde Türkiye ile arasında yaşanan Tezkere Krizi, Süleymaniye Baskını ve yarattığı etki, Irak'ın işgali sonucunda Kuzey Irak'ta yaşanan gelişmelerin Türkiye'nin PKK ile mücadelesine etkisi konuları ele alınmıştır. Konuyla ilgili, telif ve tetkik eserler ile ulusal basının yanı sıra askeri kaynaklardan da istifade ederek, bazı tarihsel tespit ve değerlendirmeler yapılmış, çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Irak Savaşı, Tezkere Krizi, Süleymaniye Baskını, Terör

Giriş

Türk-Amerikan ilişkilerinin diplomatik anlamda başlangıcı 7 Mayıs 1830 tarihinde Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında imzalanan Ticaret Antlaşması'na dayanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar geçen süreçte ilişkilerin temel konusu ticaret ve ABD'nin Osmanlı Devleti sınırları içerisinde açmış olduğu okullar ile büyük ölçüde bu vesileyle yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri olmuştur. Birinci Dünya Savaşı esnasından her ne kadar ABD Osmanlı Devleti'ne karşı resmen savaş ilan etmemiş olsa da Almanya'ya karşı savaş ilan etmesi nedeniyle Türk-Amerikan diplomatik ilişkileri de kesilmiştir. Lozan Barış Antlaşması sürecinde imzalan Türk-Amerikan Lozan Antlaşması'nın ABD Senatosu tarafından onaylanmaması diplomatik ilişkilerin kurulmasına engel teşkil etmiştir. 1927 yılından itibaren ilişkilerin kurulması için karşılıklı girişimler başlamış ve nihayetinde 1 Ekim 1929 tarihinde imzalanan Ticaret ve Seyrisefain Antlaşmasıyla iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler yeniden tesis edilmiştir (Armaoğlu, 1997). İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte iki ülke ilişkileri ticari ilişkiler temelinde ve durağan bir şekilde seyretmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile ABD ilişkilerinin, devletlerin benimsedikleri ulusal güvenlik stratejileri ekseninde şekillendiği, her iki devletin de üye oldukları başta NATO olmak üzere uluslararası kuruluşların iki ülke ilişkilerine ciddi etkisinin olduğu görülmektedir (Larrabee, 2010). Türkiye, ABD ve Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu iki kutuplu uluslararası sistemde ortaya çıkan Soğuk Savaş dönemi boyunca, ABD ile Sovyetler Birliği'nin karşılıklı uyguladıkları politikalardan ciddi manada etkilenmiştir. Her ne kadar NATO şemsiyesi altında

ABD'nin yanında konumlanmış olsa da ABD ile ilişkilerde inişli çıkışlı bir süreç yaşamıştır. Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile ABD arasında yaşanan en ciddi krizler Kıbrıs sorununa ABD'nin yaklaşımı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu krizlerden ilki 1964 yılında ABD Başkanı tarafından gönderilen "Johnson Mektubu" olarak adlandırılan, genel anlamda Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi durumunda ABD'nin Türkiye aleyhinde tutum sergileyeceğini içeren mektup nedeniyle yaşanmıştır. İkinci kriz ise 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında ve sonrasında ABD'nin Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamasıyla yaşanmıştır (Larrabee, 2010; Erhan, 2009; Kaymaz, 2005a). 20 Ekim 1980 tarihinde Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünün onaylanmasının ardından Türkiye-ABD ilişkileri yeniden iyileşme yoluna girmiştir. Bu noktada ilişkilerin iyileşmesinde 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin de etkisinin olduğu söylenebilir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası ortamda ABD'nin tek süper güç olarak kaldığı yeni dünya düzeninde Türkiye'nin ABD açısından önemi sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulamayı ortadan kaldırmak ve ABD açısından önemli bir müttefik olduğunu göstermek amacıyla, ABD'nin Orta Doğu coğrafyasına yönelik politikaları kapsamında Irak'a yönelik giriştiği Birinci Körfez Savaşı sürecinde ve sonrasında Türkiye ABD'yi en çok destekleyen ülke olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerde birincil düzeyde etkili olan konu, ABD önderliğinde gerçekleştirilen Irak'a müdahale konusu olmuştur. Bu hususta Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın izlemiş olduğu politikalar ciddi manada etkili olmuş, Türkiye ABD'ye yakın olmak adına ilerleyen süreçte kendi ulusal güvenliğini tehlikeye düşürecek adımlar atmıştır. Bu adımların en önemlisi Irak'a müdahalede bulunan koalisyon güçlerini oluşturan çoğunluğu Amerikan ve İngiliz askerlerinden teşkil edilen Çekiç Güç/Keşif Gücü olarak adlandırılan birliklerin Türkiye-Irak sınırına yerleşmelerine onay vermek olmuştur. 1990'lı yıllar boyunca bölgede faaliyet gösteren bu birliklerin sözde bölgedeki sivil Kürt halkına insani yardım adı altında, Türkiye'ye karşı faaliyet yürüten Kürt gruplarına görev tanımlarıyla bağdaşmayacak şekilde destek verdiği iddia edilmiş ve varlığı sürekli tartışma konusu olmuştur (Kaymaz, 2005). 1990'lı yılların ilk yarısında Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör saldırılarındaki artış dikkate alındığında, bu iddiaların pek de yersiz olduğu söylenemez.

Türkiye-ABD ilişkilerine 1990'lı yıllarda etki eden bir diğer konu; Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında batılı ülkelerin güvenlik algılamalarında meydana gelen değişiklik ve NATO'nun işlevselliğinin sorgulanmaya başlanması olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanmaya başlayan bölgesel etnik temele dayalı çatışmalar, uluslararası terörizm tehdidinin dünya kamuoyunun gündeminde daha yoğun bir şekilde yer alması NATO'nun görev tanımında değişikliğe gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Barış İçin Ortaklık modeli adı altında Sovyetler Birliği'nden ayrılan ülkeler ile eski Doğu Bloku ülkelerinin NATO'ya dâhil edilmesi süreci başlamıştır. 1995 yılında NATO, ilerleyen süreçte üyeliğe kabul edebileceği ülkeler için çeşitli askeri ve siyasi kriterler içeren üyelik eylem planını açıklamıştır. 1997 yılı itibariyle Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Letonya, Litvanya, Estonya, Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu ülkelerden Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti 12 Mart 1999 tarihinde üyeliğe kabul edilmişlerdir (Solana, 1999). İlerleyen süreçte diğer ülkeler de NATO üyesi olmuş, günümüzde NATO üyesi olan ülke sayısı otuza ulaşmıştır.

Genişleme sürecindeki NATO'nun 1990'lı yıllarda Bosna ve Kosova'da barışı sağlamak için gerçekleştirdiği müdahaleler başarıyla sonuçlanmış, Türkiye'nin de bu müdahalelerde etkin rol oynaması ABD ile ilişkilerinde olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca 1990'lı yılların sonunda Türkiye'nin İsrail'le başta askeri konular olmak üzere yürüttüğü iyi ilişkiler ABD tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 1998 yılında Doğu Akdeniz'de üç ülkenin birlikte icra ettikleri askeri tatbikatlar bunun en önemli göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak

Türkiye'nin İsrail ile yürüttüğü askeri ilişkilerin Arap Dünyası'nda ciddi manada tepkilere yol açtığı, Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ilişkilerinde yarattığı olumsuz etki göz ardı edilmemesi gereken bir konu olarak tarihe geçmiştir (Cumhuriyet, 5 Ocak 1998).

2000'li yıllarla birlikte dünya kamuoyunda etnik temelli çatışmaların haricinde uluslararası terörizm önemli bir yer tutmaya başlamıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York şehrindeki Dünya Ticaret Merkezi binalarına ve başkent Washington'da Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları, uluslararası ortamda ABD'nin terörizmle mücadelede “*Ya bizimle birliktesiniz ya da karşımızda teröristlerle*” söylemiyle, ABD önderliğinde yürütülen yeni bir sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu süreçte Türk-Amerikan ilişkileri de farklı bir boyut kazanmıştır. Terörden yıllarca zarar gören ülkelerin başında gelen Türkiye, gerçekleştirilen saldırıları şiddetle kınamış ve terörle mücadelede ABD'nin yanında yer alacağını dünya kamuoyuna ilan etmiştir. Bu desteğini de NATO bünyesinde Afganistan'a yönelik gerçekleştirilen harekâta önemli ölçüde görev alarak ortaya koymuştur. Türkiye'nin bu tutumu ABD tarafından son derece olumlu karşılanmış ve Türkiye'nin stratejik ortaklığının kendi açılarından çok kıymetli olduğu sürekli olarak vurgulanmıştır (Arı, 2010). Türkiye, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren El Kaide terör örgütüne yönelik başta örgüt elebaşı Üsame Bin Ladin olmak üzere örgütün yuvalandığı Afganistan'da gerçekleştirilen harekâtın ardından, ülkede tesis edilen düzende de önemli rol oynamıştır.

ABD Afganistan'dan sonra uluslararası güvenlik açısından tehdit olarak gördüğü Irak'a yönelik gerçekleştirilecek harekâta da Türkiye'nin desteğini beklemiştir. Söz konusu harekâta Türkiye'den; hava üslerinin kullanılması, ABD askerlerinin Türk topraklarını kullanarak Irak'ın kuzeyinden bir harekâta girişmesine izin verilmesi, Türk Ordusu'nun da icra edilecek olan harekâta aktif görev alması isteği dönemin Türk hükümeti tarafından desteklenmiş ve konuyla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) tezkere sunulmuştur. Ancak TBMM tarafından söz konusu tezkere kabul edilmemiştir (Bölükbaşı, 2008). Bu nedenle iki ülke arasında “tezkere krizi” olarak adlandırılan bir kriz yaşanmış ve ilişkiler ciddi manada gerilmiştir. Sonraki süreçte Irak'ın kuzeyinde konuşlu bulunan Türk Özel Kuvvetler birliğine yönelik ABD askerleri tarafından gerçekleştirilen Süleymaniye Baskını da özellikle Türk kamuoyunda yarattığı tepki nedeniyle Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

1990'lı Yıllarda ABD'nin Orta Doğu Politikasında Türkiye'ye Bakışı

Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni dünya düzeninde, Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle, sahip olduğu askeri güç ve bölge ülkeleriyle kurmuş olduğu tarihi, siyasi ve ekonomik ilişkiler bölgesinde etkin bir konum elde etmesine olanak sağlamıştır. Günümüz dünyasının en değerli zenginlik kaynaklarının başında gelen petrol ve doğalgazın büyük ölçüde sahibi olan Orta Doğu ülkelerinin kendi aralarında yaşadıkları sorunlar ve ABD'nin bölgede tek hâkim güç olma isteği de ABD'nin NATO'da müttefiki olan Türkiye'ye önem vermesine neden olmuştur. Tüm bu hususlar ABD'nin ulusal güvenlik stratejisini ve Orta Doğu ile Kafkasya coğrafyasına yönelik politikalarını belirlerken Türkiye'yi öncelikle dikkate aldığı bir ülke konumuna getirmiştir (Uslu, 2016; Fouskas, 2004).

1990'lı yılların başından itibaren, Türkiye ile ABD ilişkilerinin askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda gelişmesi için her iki tarafta çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Irak'a yönelik gerçekleştirilen Birinci Körfez harekâtında Türkiye'nin ABD'ye verdiği destek sayesinde ikili ilişkiler önemli ölçüde hız kazanmıştır. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler de ilişkilerin geliştirilmesine ve olumlu yönde şekillenmesine katkıda bulunmuştur. 1997 yılında önce Dışişleri Bakanı İsmail Cem, ardından da Başbakan Mesut Yılmaz tarafından ABD'ye gerçekleştirilen ziyaretlerde enerji nakil hatları, ekonomik ve ticari ilişkiler, silah alımı başta olmak üzere askeri alanda işbirliği konularında yol haritaları belirlenmiş, karşılıklı oluşturulacak heyetler marifetiyle konuların takip

edilmesine karar verilmiştir. 23-25 Nisan 1999 tarihlerinde Washington'da gerçekleştirilen NATO zirvesine katılmak üzere Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, 26 Eylül-2 Ekim 1999 tarihleri arasında beraberinde kalabalık bir işadami, gazeteci ve üst düzey bürokratla birlikte dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in ABD ziyaretlerinde gerçekleştirdikleri görüşmeler iki ülke ilişkilerine yön verme açısından faydalı olmuştur. Sonrasında Kasım 1999'da ABD Başkanı Bill Clinton'un Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret, iki ülke arasındaki ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır (Hale, 2003; Beriş ve Gürkan, 2002).

Türkiye-ABD ilişkilerinin 2001 yılından itibaren terörizmle mücadele ekseninde şekillendiği söylenebilir. Türkiye'nin NATO çatısı altında ABD'nin Afganistan'da yürüttüğü harekâta vermiş olduğu ciddi destekle terörizmle "ortak mücadele" başlamıştır. Bu süreçte Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz ortamından çıkabilmesi için Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) sağladığı kredideki etkisi bakımından ABD'nin ekonomik anlamda Türkiye'ye katkısı olmuştur. 12-13 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag'da icra edilen Avrupa Konseyi toplantısında, Türkiye tarafından Kopenhag siyasi kriterlerinin sağlanması durumunda, Türkiye ile Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik müzakerelerine başlanacağı kararı alınmış ve Türkiye-AB ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. ABD yönetiminde de yakından takip edilen ve desteklenen bu gelişmeler, bölgeye yönelik politikalar belirlerken Türkiye'nin daha etkin bir faktör olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. ABD'li stratejistler tarafından, Türkiye'nin AB'ye üye olmasıyla birlikte İslam dünyasıyla Batılı devletler arasında bir köprü vazifesi göreceği düşünülmüştür. Başta Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanmış olan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri olmak üzere Orta Doğu ülkeleri için model ülke olacağı öne sürülmüştür (Atmaca, 2013; Özdemir, 2008). Türkiye'nin ABD açısından önemini ortaya koyan bir diğer faktör ise Afganistan sonrasında hedef ülke konumuna aldığı Irak'a yönelik gerçekleştireceği harekâta Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'ye biçtiği rol olmuştur. Bu noktada Irak konusunda farklı politikalara sahip olan Türkiye ile ABD arasında ne derece bir stratejik ortaklık ya da müttefiklik olduğunun ortaya çıkacağı bir süreç başlamıştır.

1 Mart Tezkeresi ve ABD'nin Irak'ı İşgali

ABD'nin uluslararası terörizmle mücadele adı altında icra ettiği harekâtlar Afganistan operasyonunun ardından Irak ile devam etmiştir. ABD yönetiminde, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından sıcak bakılmamasına rağmen sözde sahip olduğu kitle imha silahlarıyla uluslararası güvenlik açısından tehdit oluşturduğu öne sürülerek Irak operasyonuna karar verilmiştir. Uluslararası kamuoyunun genelince de ABD'nin Irak'a müdahalesi uygun görülmemiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından 2003 yılı Eylül ayında yapılan açıklamada; ABD tarafından benimsenen önleyici askeri müdahale stratejisinin BM yasalarına uygun olmadığı, bu stratejinin kabul edilmesi durumunda dünya genelinde tek taraflı ve uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanımına imkân tanınmış olacağı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra BM yasaları göz ardı edilerek bir operasyona girilmesinin dünya barışının ve uluslararası güvenliğinin yıllardır dayandığı temellerin sarsılmasına devletler arasında güven bunalımına hatta bir yol ayrımına neden olacağını belirtmiştir (Okur, 2008; Cumhuriyet, 24 Eylül 2003). BM yasalarına uygun olmamasına ve dünya genelinde kabul görmemesine rağmen Irak harekâtını gerçekleştiren ABD yönetimi, müdahale öncesinde Türkiye'nin desteğini istemiş ve çeşitli taleplerde bulunmuştur.

ABD'nin Irak'a yönelik gerçekleştirdiği harekât başlamadan önce Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz tarafından Türk hükümetine, ABD'nin hedefinin Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirmek, demokratik bir yönetim tesis etmek ve bölgeyi istikrara kavuşturmak olduğu yönünde bilgilendirme yapılmıştır. Bu süreçte Türkiye'den, tüm hava üslerini, limanlarını ve hava sahasını ABD birlikleri ile harekâta katılacak olan tüm koalisyon güçlerine açmasını, harekâta görev alacak koalisyon gücü unsurlarına diplomatik dokunulmazlık verilmesini talep

etmiştir. Wolfowitz söz konusu taleplerin ne kadar süreyle karşılanması ile ilgili bir kısıtlama telaffuz etmediği gibi Türkiye'nin taleplere pozitif yaklaşımını sağlamak amacıyla PKK'nın terör örgütleri listesine alındığını beyan etmiştir. Irak'ın kuzeyindeki PKK varlığının yok edileceğine ilişkin her hangi bir söylemde de bulunmamıştır (Balbay, 2004). Harekât öncesinde ABD'nin diğer bir talebi, birliklerinin Türkiye-Irak sınır hattına yakın bölgede ve Türkiye tarafında konuşlanması ve harekâtın kuzeyden de bir cephe açılarak sürdürülmesi olmuştur (Caşın, 2003). Yaklaşık seksen bin kadar ABD askerinin ve iki yüz elliye yakın savaş uçağının konuşlandırılacağı bölgelerin ve üslerin en kısa sürede belirlenerek buralarda ihtiyaç duyulan hazırlıkların yapılması talep edilmiştir (Yavuz, 2006).

Irak harekâtı öncesinde ABD'nin Türkiye topraklarında asker konuşlandırmak, harekâta kuzeyden yani Türkiye tarafından bir cephe açılmasına imkân sağlamak, hava üslerinin herhangi bir kısıtlama olmadan kullanıma açtırmak, Türk limanlarını ve topraklarını bir lojistik üs gibi kullanabilmek talepleri Türk kamuoyunda ciddi tartışmalara yol açmıştır (Uslu, 2006). ABD'nin taleplerinin karşılanması yönündeki görüşler özellikle Türkiye'de iktidar yanlısı kesimler tarafından ileri sürülmüştür. Türk hükümet yetkilileri ABD taleplerinin karşılanmaması durumunda ekonomik açıdan ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalınacağı, ancak sahada aktif olarak görev alınması durumunda masada da söz sahibi olunabileceği yönünde açıklamalarda bulunmuş ve ABD'yle birlikte hareket edilmesinin ülkenin çıkarına olacağı vurgulanmıştır (Balbay, 2004). Bunun yanı sıra ABD yönetiminin Irak harekâtı konusunda kararlı olduğu, Türkiye destek verse de vermese de bu harekâtın yapılacağı, Türkiye'nin desteğinin harekâta süre açısından etkisinin olacağı, destek verilmemesi durumunda sürenin uzayacağı öne sürülmüştür. Türk ekonomisinin önemli ölçüde zarar göreceği ve ABD ile ilişkilerin yara almasının ülke çıkarıyla bağdaşmayacağı dile getirilmiştir. Enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olan bir ülke olarak, petrol fiyatlarında yaşanacak ciddi derecedeki artışın Türkiye'yi sıkıntıya sokacağı iddia edilmiştir. Diğer taraftan Türkiye kamuoyunun önemli bir kesiminde, uluslararası hukuk açısından sıkıntılar barındıran ve uygun görülmeyen bu harekâta destek verilmemesinin daha doğru olacağı yönünde bir duruş sergilenmiştir. Türk toplumunun Irak'a yönelik müdahaleye sıcak bakmaması, ABD tarafının süreçteki tutumu ve söylemleri, iktidar partisi içerisinde de görüş ayrılıklarını beraberinde getirmiş ve milli iradenin meclis iradesine yansısıyla ABD talepleri ile ilgili hazırlanan tezkere TBMM tarafından kabul edilmemiştir (Oran, 2003).

Türkiye basınının geneli ile büyük çoğunluğunu uluslararası ilişkiler, güvenlik, terörizm ve strateji uzmanlarının oluşturduğu akademisyenler tarafından da ABD'nin Irak'a müdahalesine destek verilmemesi yönünde görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşlerin ortak dayanakları; söz konusu müdahalenin uluslararası hukuka uygun olmaması, daha önce ABD'nin Türkiye'ye yönelik uygulamış olduğu politikalardan kaynaklı olarak vaatlerin yerine getirileceği hususundaki güven duygusunun yitirilmiş olması ve Arap ülkelerinin Türkiye'ye karşı bir tutum içerisinde girebilecekleri yönündeki değerlendirmelerdir (Bal, 2004). Bu görüşlerle aynı doğrultuda, Birinci Körfez Savaşı sürecinde ABD ile yaşananlar henüz hafızalarda tazeliğini korurken, Türkiye'nin ikinci kez ABD'nin vaatlerine inanıp aynı hataya düşmemesi gerektiğini savunan görüşler de ortaya atılmıştır. Çünkü Birinci Körfez Savaşı'nda ABD'ye en ciddi desteği veren ülkelerin başında gelen Türkiye, savaş sonrasında alınan kararlarda söz hakkı tanınmayan ve Irak'ta özellikle de Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan siyasi durumdan en olumsuz etkilenen ülkelerden biri olmuştur.

Birinci Körfez Savaşı esnasında Irak hükümetine yönelik güneyde Şiiler, kuzeyde Kürtler ayaklanma başlatmışlardır. Irak'ın bölünmesine giden süreçte ortamın buna hazır olmadığını düşünen ABD, birliklerini başkent Bağdat'a yaklaşık yüz kilometre mesafede durdurmuştur. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin bu ayaklanmalara karşı son derece sert bir karşılık vermiş, ayaklanmacılara yönelik şiddetli saldırılar düzenlemiştir. ABD'nin göz yumduğu bu

saldırılarından kurtulan Kürtler çareyi Türkiye'ye sığınmakta görmüşlerdir. Konuyla ilgili BM Güvenlik Konseyi nezdinde girişimlere başlayan Türkiye, göçmenlerin Irak topraklarında oluşturulacak bir güvenlik kuşağı içerisinde tutulmalarını sağlamıştır. Ancak oluşturulan sözde güvenlik kuşağı PKK terör örgütünün serbestçe hareket ettiği bir ortam oluşturmuştur. ABD'nin Irak'ta 36'ncı paralelin kuzeyinde tesis ettiği uçuşa yasak bölgeyle, ilerleyen süreçte ABD'nin kontrolünde ve himayesinde özerk bir Kürt bölgesinin temeli atılmıştır (Kaymaz, 2007).

Konuya ekonomik açıdan bakıldığında, aynı dönemde IMF'nin destek vermiş olduğu ülkelerden biri olan Arjantin'de uygulanan politikaların başarısız olduğu görülmüş ve IMF açısından sıkıntılar yaşanmıştır. Bu nedenle IMF'nin Türkiye'de aynı başarısızlığı yaşamak istemeyeceği, çok ciddi borç altındaki Türkiye'nin batırılmasının alacaklılar açısından da sorun yaratacağı öne sürülmüştür. Ekonomik nedenlerle savaşa destek vermeye gerek olmadığı savunulmuştur (Oran, 2003). 2003 yılında gerçekleştirilen Irak harekâtı öncesinde bütün bu hususlar dikkate alınarak, ABD yönetiminin taleplerinin karşılanması noktasında görüş ortaya koyan Türk hükümetinin, ABD'den askeri, siyasi ve ekonomik açılardan ciddi güvenceler talep ettiği ancak tatmin edici bir karşılık alamadığı görülmüştür. Bu noktada ABD'deki Ermeni lobileri, Türkiye aleyhine icra ettikleri lobi faaliyetleriyle ABD kongre üyelerini etkileyerek müzakerelerde Türkiye lehine bir sonuç çıkmasını engellemeye çalışmışlardır (Kantarıcı, 2003). Nihayetinde Türk hükümeti tarafından ABD'ye destek verilmesi hakkında hazırlanmış olan tezkere 1 Mart 2003 günü TBMM'de kabul edilmemiştir.

ABD'nin Birinci Körfez Savaşı sonrasında Irak'a yönelik uyguladığı ayrılıkçı (böl-parçala-yönet) politikalar, Türkiye'ye karşı yıllardır faaliyet yürüten bölücü terör örgütü PKK'nın güç kazanmasına ve Türkiye sınırları içerisindeki eylemlerini artırmasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin ulusal güvenliği ciddi manada zarar görmüş ve taraflar arasındaki ilişkiler Irak temelinde ayrılmaya başlamıştır. Türkiye, ABD tarafından oluşturulmak istenen federal bir Irak devletine, özellikle de Kürt yönetiminde olması planlanan bölgenin Türkmen nüfusun fazla olduğu ve petrol kaynaklarına sahip Musul ve Kerkük'ü kapsayacak şekilde düzenlenmesine karşı çıkmıştır (O'Leary, 2002). ABD'nin Irak'a yönelik Sünni, Şii ve Kürt gruplar temelindeki ayrıştırıcı politikalarına karşı Türkiye hem kendi güvenliği hem de bölge barışı açısından Irak'ın toprak bütünlüğünü savunmuş ancak bunu uygulamalarıyla desteklememiştir. ABD Irak'ın kuzeyinde kendi kontrolünde bağımsız bir Kürt devleti kurulmasını arzu ederken, Türkiye buna söylemsel olarak karşı olsa da özellikle siyasi tutum ve davranışlarıyla çanak tutmuştur. Zira Irak'ın kuzeyindeki Kürt aşiret liderleriyle yapmış olduğu üst düzey görüşmeler, bu liderlerin Türkiye'ye gerçekleştirdikleri ziyaretler bunun en açık göstergesidir. Birinci Körfez Savaşı sonrasında ABD kontrolünde ve himayesinde Irak'ın kuzeyinde oluşturulan yeni siyasi yapının bir meclisi, hükümeti, ordusu, bayrağı gibi bir devlette bulunması gereken temel unsurları inşa edilmiş, diğer bir ifadeyle sadece uluslararası ortamda tanınması kalmış olan "de facto" bir Kürt devleti kurulmuştur (Kaymaz, 2007). Bu sayede ABD'nin bölgedeki etkinliği giderek artmış, enerji kaynakları üzerindeki hâkimiyeti kolaylaşmış, bölgede kendisine Türkiye ile karşılaştırıldığında çok daha sadık ve yönlendirilebilir bir ortak edinmiştir. ABD ile Kuzey Irak yönetimi arasında Türkiye'nin devre dışı bırakıldığı bir ortam oluşmuştur (Yavuz C., 2007).

Bu çerçevede ABD tarafından Irak'a yapılan ikinci müdahalenin, özellikle ABD'nin Kuzey Irak'taki tutumu ve Türkiye'nin yıllardır mücadele ettiği PKK terör örgütüne yaklaşımı nedeniyle Türk güvenlik güçleri tarafından da milli menfaatlerle bağdaşmayacağı değerlendirilmiştir (Uslu, 2006). Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök tarafından Diyarbakır'da basın mensuplarına yapılan açıklamada, söz konusu savaşın Türkiye'nin savaşı olmadığı, Irak'a yönelik gerçekleştirilecek bir harekât da görev almanın doğru olmayacağı yönünde beyanlarda bulunulmuştur. 2003 yılı şubat ayında icra edilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında da

konuya ilişkin bir karar alınmamış, karar TBMM'nin inisiyatifine bırakılmıştır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler içerisinde de müdahale konusunda farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmüştür. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde ilerleme katetmek isteyen Türk kamuoyunda, AB'nin başat ülkeleri olan Almanya ve Fransa'nın da savaşa karşı bir duruş içerisinde olmaları nedeniyle, bu ülkelerle aynı safta yer almanın daha doğru olacağı kanaati hâsıl olmuştur (Bal, 2004). Cumhuriyet tarihi boyunca komşu ülkelerle barışçıl ve dostça ilişkiler kurmak isteyen dış politika anlayışı da Türkiye'yi güney komşusu Irak'a yönelik bir savaşta ABD'ye destek verme hususunda tedbirli davranmaya sevk etmiştir. Ayrıca bölge politikaları açısından özellikle Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin zarar görmesi istenmemiştir (Uslu, 2006).

Yaşanan tüm bu tartışmalar sürecinde, 6 Şubat 2003 tarihinde TBMM'ye sunulan, Türk liman ve hava üslerinde ABD'li askerlerin kullanımına yönelik hazırlıkların başlatılmasına, gerekli bakım onarım faaliyetlerine izin verilmesine ilişkin ilk tezkerenin oylamasına 510 milletvekili katılmış; 193 ret, 9 çekimsiz oya karşı 308 kabul oyuyla tezkere kabul edilmiştir (TBMM, 2003). Bu kabul ABD tarafını Türkiye'nin harekâta gerekli desteği vereceği yönünde cesaretlendirmiş ve ciddi beklenti içerisinde sokmuştur (Balbay, 2004). Hatta ABD Irak operasyonunda görevlendireceği birlikleri Türk limanlarında ve topraklarında konuşlandırmaya başlamıştır. Türkiye ve İngiltere arasında dışişleri bakanları düzeyinde gerçekleştirilen görüşme sonrasında, Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış tarafından ABD ile gerekirse işbirliği için Türk hava sahasının ve üslerinin kullanılabilirliği açıklaması dahi yapılmıştır. Bu açıklama ABD tarafını iyiden iyiye umutlandırmış, ancak Türk Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamalarda ise bakanın bu söyleminin taahhüt anlamına gelmediği, henüz alınmış bir kararın olmadığı, ABD'nin Türkiye'nin tüm taleplerine olumlu karşılık vermesi durumunda işbirliğine gidilebileceği ifade edilerek durum düzeltilmeye çalışılmıştır (Balbay, 2004).

Nihayetinde Irak harekâtına katılacak başta ABD askerleri olmak üzere koalisyon güçlerinin Türkiye topraklarını kullanarak Irak'a girmelerine ve kuzeyden bir cephe açılmasına, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Irak topraklarında görevlendirilmesine imkân verecek olan tezkere 25 Şubat 2003 günü TBMM'ye sunulmuştur. TBMM'de yapılan görüşmeler neticesinde 1 Mart 2003 günü oylamaya sunulan tezkereye Genel Kurula katılan 533 milletvekilinden 264'ü kabul, 250'si ret, 19'u çekimsiz oy vermiş ve salt çoğunluk olan 276 kabul oyu çıkmadığı için tezkere TBMM'ce kabul edilmemiştir (TBMM, 2003). Bu sonuca ihtimal vermeyen ABD yönetimi ciddi hayal kırıklığı yaşamıştır. Oylamanın bu şekilde sonuçlanmasının çeşitli nedenleri vardır. Türkiye'nin desteğinden son derece emin olan ABD yönetimi, ne Türkiye kamuoyuna yönelik bir propaganda faaliyeti ne de milletvekilleri, Türk Silahlı Kuvvetleri başta olmak üzere güvenlik birimleri ile kamu kurumlarını ve yöneticilerini ikna etmek için herhangi bir çalışma yapmamıştır. Ayrıca Birinci Körfez Savaşı sürecinde Türkiye'nin tam desteğini gören, savaş sonrasında ise yapılan tüm eleştirilere ve ilişkilerde yaratılan olumsuz havaya rağmen Çekiç Güç'ün görev süresinin her defasında uzatılmış olması gibi hususlardan cesaret almış olmalarıdır (Bal, 2004).

1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmemiş olması Türk-Amerikan ilişkilerini son derece olumsuz etkilemiş, karşılıklı güvensizlik duygusunun oluşmasına neden olmuştur. Tezkere sürecinde her iki ülke yönetiminin de süreci uygun ve şeffaf bir şekilde yönetmemiş olmalarının da bu sonucun ortaya çıkmasında ve hayal kırıklığının yaşanmasında etkin olduğu söylenebilir. Türk hükümeti kendi içerisinde dahi ABD'ye destek noktasında farklı görüşlere sahipken, Türk kamuoyunun geneline operasyona destek ve katılım anlamında ikna edememişken, yapılan açıklamalarla ABD ile işbirliği içerisinde bulunduğu izlenimi verilmiştir. Ayrıca bazı limanlarında ve hava üslerinde tadilatlar başlanmasına onay vererek operasyon öncesi ABD'nin kullanımına açmıştır. Bu tutum ve uygulamalarla ABD tarafında yanlış bir algı

oluşmasına neden olunmuş ve beklentiler yersiz bir şekilde artırılmıştır. ABD yönetimi ise geçmişte olduğu gibi Türkiye'nin her şekilde kendisine destek vereceğine, zorluk çıkarmayacağına, hatta yanında yer alacağına, kendisini buna mecbur hissedeceğine inanmış olmasıdır. Askeri ve ekonomik yardımlarla her türlü engeli aşabileceği yanılgısı içerisinde düşmesidir (Taşkıran, 2005). Konuyla ilgili özelleştirilme bulunan ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman, Irak'a yönelik gerçekleştirilen harekât öncesinde Türkiye'nin taleplerine ikna edici seviyede karşılık verilmediğini, özellikle PKK'ya karşı sergilenecek tutum, alınacak tedbirler ile ilgili açık ve anlaşılır bir söylemde bulunulmadığını ifade etmiştir. Türk hükümetine Irak harekâtının hedefleri ve elde edilecek sonuçların Türkiye açısından yaratacağı olumlu etkiler noktasında yeterli bilgilendirme yapılmadığı değerlendirilmesinde bulunmuştur (Yavuz T. , 2006).

TBMM'nin 1 Mart Tezkeresi'ni kabul etmemesinin ardından 20 Mart 2003 günü ABD Irak saldırısını Türkiye'nin saf dışı kaldığı bir ortamda başlatmıştır (Larrabee, 2010). Türk hükümeti ABD ile bozulan ilişkileri düzeltmek ve bölgede Türkiye'nin aleyhine oluşabilecek durumun önüne geçebilmek amacıyla reddedilen tezkerenin özüne uygun yeni bir tezkereyi TBMM'ye sunmuştur. ABD tarafı da yeni bir hayal kırıklığı yaşamamak adına süreci çok daha yakından takip etmiş, özellikle iktidar partisi milletvekilleriyle oylama öncesinde görüşmeler gerçekleştirmiştir (Radikal, 11 Mart 2003). Bu görüşmelerin örneklerinden birisi ABD Büyükelçisi tarafından milletvekillerine verilen yemektir (Milliyet, 11 Mart 2003). Ayrıca tezkerenin mecliste kabul edilmesi durumunda Türkiye'nin beklediği ekonomik yardım paketinin ABD Kongresi tarafından vakit kaybedilmeksizin onaylanacağını garanti verilmiş, Türkiye'nin bir an önce kararını vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Nihayetinde 20 Mart 2003 günü TBMM'de yapılan oylamada 332 evet oyuyla ABD savaş uçaklarına Türk hava sahasının açılmasına ve ülkesine yönelik Irak'ın kuzeyinden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sınır ötesine görevlendirilebilmesine imkân sağlayan tezkere mecliste kabul edilmiştir. Ancak ABD tarafında 1 Mart Tezkeresi'nin reddi nedeniyle Türkiye'ye karşı duyulan memnuniyetsizlik ortadan kalkmamıştır.

Türkiye'nin kendi güvenliğini tehlikeye düşürecek herhangi bir saldırıya karşı Irak'ın kuzeyine asker gönderme isteği bir başka anlaşmazlık konusu olmuştur. Diğer bir sorun ise ABD himayesinde Kürtlerin Türkmen nüfusun çoğunlukta olduğu Kerkük şehrine yönelik gerçekleştirdikleri saldırı, yağma, tapu ve nüfus kayıtlarını yok etme eylemleri olmuştur. ABD Türkiye'nin bölgeye kesinlikle müdahalede bulunmasını istemediği için bölgeye giren Kürt peşmerge kuvvetlerinin geri çekileceğini ve Kerkük'teki kontrolün bizzat ABD birlikleri tarafından sağlanacağını Türkiye'ye bildirmiştir (Rayburn ve diğerleri, 2020). Ancak ABD'nin sahadaki uygulamaları söylemleriyle aynı doğrultuda gerçekleşmemiştir. Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesine şiddetle karşı çıkan Kürtler, Türkiye'nin Kuzey Irak'a işgal ve yerleşme amacıyla girme niyetinde olduğu propagandasını yaparak özellikle Batılı ülkeleri buna inandırmışlardır. ABD ve İngiltere'nin yanı sıra diğer AB ülkeleri de Türkiye'nin Irak topraklarına girmesini istememişlerdir. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları da fırsata çeviren ABD yönetimi vadettiği ekonomik yardımları Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker göndermemesi koşuluna bağlamıştır (Radikal, 11 Nisan 2003). Türkiye, ABD'nin tutumunun stratejik ortaklığa sığmadığını beyan etse de çok da karşılık görmemiştir.

Türk-Amerikan ilişkilerinde “tezkere krizi” olarak adlandırılan olay, iki ülke ilişkileri açısından bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Olay sonrasında gerilimli bir süreç yaşanırken, 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak'ın Süleymaniye şehrinde konuşlu bulunan Türk Özel Kuvvetler birliğine yönelik ABD askerleri tarafından bir baskın harekâtı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu baskında on bir Türk Özel Kuvvetler personeli ABD'li askerler tarafından tutuklanmış ve sorgulanmışlardır. Görev yaptıkları binada arama yapılmış, evrak ve dokümanlara el konulmuş, başlarına küçük düşürücü bir şekilde çuval geçirilmiş, Bağdat'a götürülmüşler yaklaşık altmış

saatlik bir gözaltı süresi sonunda serbest bırakılmışlardır. Türk kamuoyunca “Çuval Olayı” şeklinde anılan olay, ABD’ye karşı toplumsal bir tepki oluşmasına neden olmuş ve yarattığı travma etkisini günümüze kadar sürdürmüştür (Yavuz C. , 2007). Tezkere krizi ve sonrasında yaşanan Süleymaniye Baskını’ndan sonra günümüze kadar geçen süreçte, tarafların karşılıklı tepkisel tutumlarının yanı sıra Orta Doğu politikalarının da ciddi manada ayrıştığı görülmektedir. ABD’nin bölgede kendisine Türkiye’den çok daha sadakatle bağlı Kürtleri yeni müttefik olarak seçmesi ve bölge politikalarını bu ekseninde şekillendirmesi Türkiye’yi ciddi manada rahatsız etmekle birlikte ulusal güvenliğini de tehlikeye düşürmüştür.

2003 yılındaki Irak harekâtı sonrasında, dağılma sürecine girmiş olan PKK terör örgütü yeniden canlanmış, toparlanma sürecine girmiş, hatta Türkiye’deki eylemleri ciddi bir şekilde ivme kazanmıştır. Türkiye ise bu duruma karşın bölgeyi işgal etmiş olan ABD askerleri nedeniyle sınır ötesi harekât icra edemez duruma gelmiştir (Yavuz C., 2007). ABD’nin Irak politikasından rahatsız olan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından, Irak’ın toprak bütünlüğünün korunmasının Türkiye’nin ulusal güvenliği açısından son derece önemli olduğu noktasında en üst seviyede açıklamalar yapılmıştır (Başbuğ, 2007). Bu süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri özelinde yaşanan gelişmeler ve tasfiyeler ABD’nin Türkiye’ye bakışı açısından oldukça dikkat çekicidir.

Süleymaniye Baskını (Çuval Olayı)

ABD’nin 2003 yılında Irak’a müdahalesi sürecinde Türkiye ile ilişkilerini tezkere krizi sonrasında derinden etkileyen ve yıllarca Türk toplumunun hafızasından silinmeyen diğer bir olay da Süleymaniye Baskını olmuştur. Söz konusu baskın, Kuzey Irak’taki ABD birliğinin Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği Partisi’ne bağlı peşmerge güçleriyle birlikte 4 Temmuz 2003 tarihinde Süleymaniye şehrinde konuşlu bulunan Türk Özel Kuvvetler birliğine yönelik gerçekleştirilmiştir. Baskın esnasında Türk birliğinde görevli 3’ü subay 8’i Astsubay toplam 11 askeri personeli gözaltına alan ABD birliği, askerlerin ellerini bağlamış ve başlarına çuval geçirmek suretiyle araçlara bindirmiş ve Bağdat’taki ABD askeri hapisanesine sevk etmiştir. Ayrıca binada arama yaparak çeşitli dokümanlara ve silahlara el koymuşlardır. Olay Türkiye kamuoyunda ciddi rahatsızlık yaratmış, tezkerenin geçmemesine bir misilleme olduğu düşünülmüş, düşmanca bir davranış olarak algılanmış, toplum nezdinde Amerikan karşıtlığı en üst seviyeye çıkmıştır (Erimhan, 2004). Türkiye basınında, askerlerin zincirlenip dövüldüklerine yönelik haberler yapılmıştır. Türk generaller tarafından olay iki ülkenin 50 yıllık NATO müttefikliğinde yaşanan en ciddi güven bunalımı olarak değerlendirilmiş ve Türk hükümeti olayla ilgili ABD yönetiminden özür talebinde bulunmuştur (Rayburn ve diğerleri, 2020).

Baskın sonrasında Genelkurmay İkinci Başkanı Yaşar Büyükanıt tarafından yapılan açıklamada, ABD askerlerinin Türk özel kuvvet timinin bulunduğu binaya dost bir kuvvet gibi geldiklerini ve dost gibi karşılandıklarını ifade etmiştir. Türk askerlerinin Kerkük Valisine yönelik suikast gerçekleştirecekleri iddiasıyla gözaltına alındıkları ve Kerkük şehrine götürüldüklerine dair bilgiler aldıkları dile getirilmiştir. Sonrasında Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök, yaşanan olayın Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde ciddi bir güven bunalımına neden olduğunu belirtmiştir. İkili ilişkilerin bunalıma girmesinden çok daha önemli olanın Türkiye’nin ve Türk Ordusu’nun onuru olduğunu vurgulamıştır (Yavuz, 2006). Söz konusu baskın Türk birliği ile sınırlı kalmamış bölgedeki Türkmenlere ait kuruluşlar da hedef olarak seçilmiş ve onlara yönelik de benzer uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Erimhan, 2004). Aslında Türk ve Amerikan askerleri arasında bu dönemde ilk sıkıntı 23 Nisan 2003 tarihinde yaşanmıştır. Irak’ın Erbil şehrindeki Türk Özel Kuvvet askerleri, Kerkük’e giden insani yardım konvoyunun emniyetli bir şekilde intikalini sağlamak amacıyla görevlendirilmiştir. Türkiye ABD ile varılan mutabakat gereğince konvoyun güzergâhı, konvoyla birlikte hareket eden altı

özel kuvvet personelinin, onlara rehberlik ve tercümanlık yapan üç peşmergenin kimlikleri ile kullanacakları araçların bilgilerini ABD tarafına bildirmiştir. Buna rağmen konvoy ABD askerleri tarafından durdurulmuş, Türk özel kuvvet personeline silahların nereye ve kimlere götürüldüğü sorulmuştur. Kendilerini tanıtan Türk askerleri silahları sahiplenmiş olsalar da gözaltına alınmışlar, ancak ertesi gün serbest kalabilmişlerdir. Olay Türk yönetimi tarafından tepkiyle karşılanmış ancak kamuoyuna yansıtılmamıştır (Yetkin, 2004).

Süleymaniye Baskını sonrasında ABD Başkanı George W. Bush'un talimatıyla Savunma Bakanı Donald Rumsfeld tarafından Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a bir mektup gönderilmiştir. Mektupta baskının nedenleri ve durumun aciliyeti ifade edilmiş, bölgede suikast tarzı bir eylemin yapılacağına dair güvenilir kaynaklardan elde edilen istihbarat bilgisine istinaden faaliyetin gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Ayrıca Türk-Amerikan ilişkilerine verilen önemden de bahsedilmiş ve ilerleyen süreçte bu tür istenmeyen olayların yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınacağı vurgulanmıştır (Erimhan, 2004). Türkiye ABD'den meydana gelen olayın nedenleri, nasıl geliştiği, neyin amaçlandığı gibi tüm boyutlarıyla derinlemesine araştırılmasını sorumluların ortaya çıkarılmasını ve haklarında gerekli yaptırımların uygulanmasını istemiştir. Konuyla ilgili Türk ve Amerikan askeri ve sivil temsilcilerden oluşan bir araştırma komisyonu görevlendirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan basın bilgilendirme toplantısında sözcü Richard Boucher basın mensuplarının, ABD yönetiminin Türkiye'den özür dilemesi ile ilgili sordukları soruyu, konuyla ilgili oluşturulan komisyonunun araştırma faaliyetlerinin devam ettiği şeklinde yanıtladığı görülmüştür (Yavuz, 2006). Süleymaniye Baskını'nda ABD'li askerlerin gözaltına aldığı ve başlarına çuval geçirdiği Türk Özel Kuvvet timinin komutanı Binbaşı Aydın Eser, 24 Aralık 2005 tarihli Hürriyet gazetesinde yayınlanan röportajda baskın esnasında yaşananları anlatmıştır. ABD'li askerlerin baskın esnasında sergiledikleri düşmanca davranışa karşın kendisinin emrindeki askerlere itidalli davranmaları yönünde talimat verdiğini, aynı şekilde mukabele etmeleri durumunda her iki taraftan da ciddi miktarda kayıpların yaşanacağını ifade etmiştir. Timin imha olması nedeniyle, terörist damgasıyla itham edileceklerini ve kendilerini ifade etme şanslarının kalmayacağını beyan etmiştir (Yavuz, 2006). Olay sonrasında Başbakan Erdoğan ile ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney arasında üç kez telefon görüşmesi yapılmıştır. İlk iki görüşmede Erdoğan olayın kabul edilemez olduğunu ifade etmiş ve Türk askerlerinin bir an önce serbest bırakılmasını istese de sonuç alınamamıştır. 6 Temmuz 2003 günü yapılan görüşmede Erdoğan, Türk halkının olaydan duyduğu rahatsızlığı ciddi şekilde ifade etmiş, ülkeler arasında sorunların askeri operasyonlarla değil siyasi ve diplomatik görüşmelerle çözüme kavuşturulması gerektiğini bildirmiştir. Bu noktada muhatabın kendisi olduğunu, bölgedeki Türk askerine yönelik bir müdahaleyi haksız bir eylem olarak değerlendirdiğini beyan etmiştir. Cheney ise Türk askerlerinin sağlık durumlarıyla ilgili herhangi bir sıkıntı bulunmadığını, talimatlarıyla birlikte serbest kalacaklarını, ancak soruşturma sonlanıncaya kadar bölgeden ayrılmalarına izin verilmeyeceğini ifade etmiştir (Erimhan, 2004).

Süleymaniye Baskını ile ilgili ABD yetkilileri tarafından öne sürülen gerekçe, Kerkük'ün Kürt Valisine yönelik gerçekleştirilmesi muhtemel bir suikast eyleminin önlenmesi olmuştur. Olayın başlangıç noktası, Kürdistan Yurtseverler Birliği lideri Celal Talabani'ye bağlı peşmerge güçlerin, Irak Geçici Koalisyon Yönetimi Başkanı ABD'li diplomat Paul Bremer'e Kuzey Irak'taki Türk askerlerinin gizli bir operasyon düzenleyeceklerine dair bilgi vermesidir. Bu bilgi önce ABD'nin Ulusal Güvenlik Dairesi'ne iletilmiş, sonrasında da Florida'da bulunan CENTCOM (Merkez Komutanlık) ve Brüksel'deki EUCOM'a (Avrupa Komutanlığı) gönderilmiştir. Her iki komutanlık tarafından verilen onay neticesinde 4 Temmuz 2003 Cuma günü baskın gerçekleştirilmiştir. Baskın konusunda dikkat çeken hususlardan birisi baskının 4 Temmuz ABD bağımsızlık gününe denk getirilmiş olmasıdır. Baskından sonraki üç gün ABD'li yetkililerin tatil nedeniyle görev başında olmayacakları, bu nedenle Türkiye'den gelecek

muhtemel tepkilerle olayın sıcaklığında karşı karşıya kalınmamış olacağı düşünülmüştür. İlerleyen süreçte tepkinin azalacağı değerlendirilmiştir (Yavuz, 2006). Ancak baskının gerçek nedeni Türkiye'nin Kuzey Irak'taki askeri varlığına son vermek ve bölgede tek hâkim güç olmaktır. Baskın sürecindeki tutum ve uygulamalarla, başta bölgede yaşayan Kürt ve Türkmenlere Türkiye'nin etkisiz bir hale geldiği, bölgede denetim ve kontrolün ABD'nin elinde olduğu gösterilmek istenmiştir. Ayrıca eylemi Kürt peşmerge güçleriyle birlikte gerçekleştirerek Kürt halkına yanlarında oldukları mesajı verilmiştir. 4 Temmuz 2003 tarihinde gerçekleştirilen Süleymaniye Baskını İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren inişli-çıkışlı da olsa yakın ilişkiler içerisinde olan Türkiye ile ABD arasındaki en karanlık gün olarak tarihe geçmiştir. Birinci Körfez Savaşı sonrasında bölgeye yerleşen ABD'nin politikaları nedeniyle, Türkiye tarafında ABD'ye yönelik hızla gelişen şüpheli yaklaşımlar ve güvensizlik duygusu, Kuzey Irak'taki Kürtlerin bu şüpheleri destekler nitelikteki Türkiye karşıtı tutum ve davranışlarıyla birlikte iyice derinleşmiştir.

Irak Savaşı Sonrasında Türkiye'nin PKK ile Mücadelesinde ABD'nin Rolü

Birinci Körfez Savaşı sonrasında ABD tarafından Irak'ta 36'ncı paralelin kuzeyinde tesis edilmiş olan uçuşa yasak bölge sayesinde Saddam Hüseyin'in saldırılarına karşın koruma altına alınmış olan Kürtler, ilerleyen süreçte ABD ile çok daha yakın ilişkiler içerisine girmişlerdir. Kuzey Irak'ta bir Kürt yönetiminin oluşturulması ABD ve İngiltere tarafından bölge politikaları açısından faydalı olacağı değerlendirilmiştir (Gürses, 1998). ABD Orta Doğu'ya yerleşme ve tek etkin güç olma politikasını bölgedeki devletler, toplumlar, siyasi ve etnik gruplar ile yasadışı örgütlerin aralarındaki anlaşmazlıkları ve ittifakları kendi lehine kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Kuzey Irak'taki Kürt gruplar ise İsrail'in teşviki ve ABD'nin girişimleri neticesinde ortaya çıkan siyasi konjonktür sayesinde bağımsız bir devlet kurabilecekleri düşüncesiyle hareket etmişlerdir.

Türk-Amerikan ilişkilerinin 1990'lı yılların sonu itibariyle, Türkiye tarafından arzu edilen bir seviyede sürdürüldüğü değerlendirilebilir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1998 Ekim ayında başlayan ve 1999 Şubat'ında yakalanmasıyla sona eren süreçte ABD'nin önemli katkısı olmuştur. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in "*ABD neden Apo'yu bize teslim etti hala anlayamadım*" şeklinde yapmış olduğu açıklama bu katkıyı ortaya koymaktadır. Neden teslim ettiği ile ilgili olarak, ABD'nin PKK'nın Türkiye'ye karşı yıllardır sürdürdüğü silahlı mücadele neticesinde bir sonuç alamamış olması, dolayısıyla konunun siyasi alana kaymasını arzu etmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Öcalan'ın yakalanmasıyla birlikte örgütün silahlı kanadının tasfiye sürecine girmesi ve eylemlerinin neredeyse bitme noktasına geldiği görülmüştür. Türkiye'de 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan deprem sonrasında ABD Başkanı Bill Clinton'un Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret de ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. 2001 yılında ABD önderliğinde "uluslararası terörizmle mücadele" adı altında gerçekleştirilen Afganistan operasyonuna verilen destek sayesinde de ilişkiler daha da güç kazanmıştır. Türkiye, Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'ne (ISAF) Aralık 2001'deki kuruluşundan kısa bir süre sonra birlik görevlendirmiş ve ISAF'a iki kez komuta etmiştir. Türkiye'nin Afganistan ile geçmişten gelen iyi ilişkileri, Müslüman bir ülke olarak vermiş olduğu üst düzeyde katkı ISAF'ın Afganistan'daki varlığını meşrulaştırmaya yardımcı olmuştur (Zanotti, 2014).

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgalinden en çok zarar gören ülke Türkiye olmuştur. Irak'ta ortaya çıkan mezhepsel ayrışma, İran'ın hem Irak hem de bölge genelinde etkisinin artmasına neden olmuştur. ABD'yle işbirliği yapan Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerin bağımsızlık hedeflerini ve taleplerini daha da kuvvetli bir şekilde dile getirmelerini sağlamıştır. Türkiye ile ABD arasında tezkere krizi ile başlayan ve Süleymaniye baskını ile zirveye ulaşan anlaşmazlık, ABD'nin Kürtlere daha da yakınlaşmasına neden olmuş, bu durum Irak'ın kuzeyinde yuvalanmış olan

PKK'nın da toparlanmasına ve güç kazanmasına imkân sağlamıştır (Larrabee, 2010). Öcalan'ın yakalanmasından sonra bitme noktasına gelen terör eylemleri ve dağılma sürecine giren PKK, ABD'nin bölgede etkin güç konumuna gelmesi ve Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarına engel olması nedeniyle canlanmış ve Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen eylemlerde hızlı bir artış meydana gelmiştir. İstihbarat birimlerinin raporlarına göre, Irak'ın işgali sürecinde Irak ordusundan ele geçirilen silah ve mühimmatın ciddi bir miktarın PKK'nın eline geçmiş, Kuzey Irak'ta yuvalanmış olan yaklaşık beş bin örgüt üyesinin yüzde elliye yakını da Türkiye'ye geçerek terör eylemlerine hız vermiştir. Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin ulusal güvenliğinin yalnızca kendi sınırları içerisinde alınacak tedbirlerle sağlanamayacağı, sınır ötesinden itibaren tedbirlerin alınması ve gereken müdahalenin yapılması görüşünün son derece haklı olduğu ortaya çıkmaktadır (Taşkiran ve Çakmak, 2005).

Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bulunan PKK kamplarına yönelik operasyon icra etmek üzere bölgeye girme talebi ya da ABD'yle birlikte bu operasyonların icra edilmesi teklifi ABD yönetimi tarafından kabul görmemiştir. ABD'nin bu tutumu, Türkiye aleyhine yıllardır faaliyet yürüten, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü hedef alan ve ulusal güvenliği açısından en ciddi tehdidi oluşturan PKK'ya karşı olduğu söyleminin hiç de gerçekçi olmadığını, aksine Türkiye'ye karşı bir baskı unsuru olarak kullanıldığının göstergesi olmuştur. Türkiye'nin Kuzey Irak'ta operasyon icra etme talebiyle ilgili olarak dönemin ABD Genelkurmay Başkanı Richard Myers, Irak'ın bağımsız bir devlet olduğunu, Irak devletinin talebi olmadan toprakları içerisinde bir operasyon yapılmasının kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Türkiye'nin böyle bir operasyona kalkışması durumunda Süleymaniye'de yaşanan olayların benzerlerinin yaşanacağını da dile getiren Myers, Türkiye'yi üstü kapalı bir şekilde tehdit etmiştir (Hürriyet, 8 Nisan 2007). Myers bu açıklamayı yaparken akla bazı sorular gelmektedir. ABD 2003 yılındaki Irak müdahalesini Irak devletinin talebi doğrultusunda mı gerçekleştirmiştir? Uluslararası hukuku hiçe sayarak, BM ve NATO gibi uluslararası kuruluşların onay vermediği bir müdahaleyi ne hakla ve hangi gerekçeyle gerçekleştirmiştir? Türkiye'nin kendi sınırları içerisinde, ulusal güvenliğini tehdit eden PKK terör örgütüne karşı, uluslararası hukuktan kaynaklı kendini savunma ve terörü kaynağında yok etme düşüncesiyle Kuzey Irak'ta operasyon icra etmesi en doğal hakkı değil midir? Bu sorulara verecek bir cevabı olmayan ABD, hukukun üstünlüğü prensibini değil üstünlerin hukukunu uygulamış ve halen uygulamaya devam etmektedir.

ABD'nin Türkiye'ye karşı sergilediği bu tutum ve söylemlerden cesaret alan Kuzey Irak'taki Kürt gruplar da Türkiye'nin sınır ötesi bir operasyon yapmasına şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu doğrultuda söz konusu Kürt grupların PKK ile bir işbirliği içerisinde oldukları iddiasının pek de haksız olmadığı görülmüştür. Kürtler, ABD'nin Irak'a müdahale sürecinde sağladıkları ciddi desteğin karşılığını, 8 Mart 2004 tarihinde kabul edilen Irak geçici anayasasının kendilerine tanıdığı özerklik statüsüyle almışlardır (Pehlivanoglu, 2004). Türkiye'nin müdahalesine, Irak Savaşı sonrasında elde etmiş oldukları statüyü ve kazanımları kaybetme korkusuyla karşı çıkan Kürtlerin, nihai hedefi bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulmasıdır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Irak'a girmeleri ve burada konuşlanmalarının bu hedeflerini akamete uğratacağı düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu süreçte PKK teröründen geçmişte olduğu gibi ciddi zarar görmeye devam eden Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyine yönelik operasyon icra etme noktasında uluslararası ortamda sürdürdüğü diplomatik girişimler sonuç vermeye başlamıştır. 2007 yılı Ocak ayında ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Temsilciler Meclisi'nde yapmış olduğu konuşmada Irak'ın dağılması durumunda ortaya çıkacak Kürt devleti ile Türkiye'nin sorun yaşayacağına dikkat çekmiş, bunun da bölge politikaları açısından ABD'nin aleyhine olacak bir şekilde İran'ın etkin bir konuma gelmesine neden olacağını ifade etmiştir. Konuşmada PKK terör örgütü söylemi yerine "Kürt İşçi Partisi" ifadesini kullanması dikkatlerden kaçmamıştır (Hürriyet, 13 Ocak 2007). Sonraki süreçte ABD yönetimince, PKK ile ilgili Türkiye ile ortak

görüŖte olunduğu, ancak PKK sorununun askeri yöntemlerle değil siyasi ve diplomatik girişimlerle çözülmesi gerektiği görüŖü benimsenmiştir.

2007 yılı sonbahar ayları itibariyle PKK terör örgütünün Türkiye'ye karşı gerçekleŖtirdiđi eylemlerin Ŗiddetini asker ve sivil hedef ayırımı yapmaksızın ciddi manada artırdığı görülmüŖtür. 29 Eylül 2007 tarihinde Ŗırnak'ta bir köy minibüsü PKK mensupları tarafından saldırıya uğramıŖ 7'si köy korucusu toplam 12 Türk vatandaŖı hayatını kaybetmiŖ, 2'si de yaralanmıştır. 7 Ekim 2007 tarihinde Ŗırnak'ta operasyon icra eden Türk birliğine yönelik PKK saldırısı sonucunda 13 Türk askeri hayatını kaybetmiŖ, 3'ü yaralanmıştır. 21 Ekim 2007 günü Hakkâri ilinde, askeri birliğe yönelik yaklaşık 250 kadar PKK mensubu tarafından ağır silahlarla gerçekleŖtirilen saldırıda 12 Türk askeri hayatını kaybederken, 16'sı da yaralanmıştır. Yirmi günlük kısa bir süre zarfı içerisinde meydana gelen bu saldırılar Türk toplumunda çok ciddi tepkiyle karŖılanmıştır. Nihayetinde TBMM hükümete bir yıl süreyle güvenlik güçlerini sınır ötesine görevlendirme yetkisi veren tezkereyi kabul etmiştir (TBMM, 2007). Aynı dönemde Türkiye'ye ziyaret gerçekleŖtiren Suriye Devlet BaŖkanı BeŖar Esad yaptığı açıklamada, Irak'ta yuvalanmıŖ PKK terör örgütüne yönelik gerçekleŖtirilecek olan operasyonda Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etmiştir. YaŖanan bu geliŖmelerin paralelinde İranlı yetkililerin de Türkiye'yi destekler nitelikte açıklamaları olmuŖtur (Türk Asya Stratejik AraŖtırmalar Merkezi, 2007). Aynı dönemde Türkiye İran'la iŖbirliđi içerisinde, PKK'nın İran'a karşı faaliyet yürüten kolu olan PJAK'a yönelik operasyonlar gerçekleŖtirmiŖtir. Bu iŖbirliđinin bir örneği, 1 Mayıs 2008 tarihinde ABD'den temin edilen istihbarat bilgisi doğrultusunda Türk SavaŖ uçakları tarafından Kandil'deki PJAK unsurlarına yönelik gerçekleŖtirilen ve altı PJAK üyesinin etkisiz hale getirildiği hava saldırısıdır (Jenkins, 2012).

ABD Orta Doğu'ya yönelik politikalarını belirlerken, bölge ülkeleri ve halklarının beklentilerine ya da onlara daha önce bulunduğu vaatlere göre değil dönemin koŖullarına göre kendi çıkarı neyi gerektiriyorsa ona göre hareket etmiştir. 2001 yılında Afganistan'a, 2003 yılında da Irak'a yönelik gerçekleŖtirdiđi operasyonların ve sonrasında bu ülkelerde yeniden inŖa adı altında yürüttüğu faaliyetlerin bahse konu ülkelere ve bölge insanına verdiği zarar ortadadır. Yüz binlerce insan hayatını kaybetmiŖ, dünya kamuoyunda mülteci sorunu olarak adlandırılan milyonlarca insanın evlerini ve ülkelerini terk ederek baŖka ülkelere göç etmeleri sonucu ortaya çıkmıştır (Khan, 2021). Irak müdahalesinde Türkiye'den beklediği sınırsız desteği göremeyen ABD yönetimi Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla yakın iliŖkiler içerisinde olmuŖ, onlara bağımsızlık ekseninde bir takım vaatlerde bulunmuŖ, PKK'nın bölgede yeniden canlanmasını sađlamıŖ, Türkiye'yi bölgede etkisiz hale getiren politikalar uygulamıştır. Ancak 2007 yılı sonunda gelinen noktada bölgenin bağımsız bir Kürt devletine henüz hazır olmadığı, Irak'ta ortaya çıkan durumun İran'ı bölgede daha etkin duruma getirmeye baŖladıđı kanaatine varmıŖ ve politikalarını Türkiye'yi kaybetmeme üzerine Ŗekillendirmeye çalıŖmıştır. Bu doğrultuda 2007 yılı Ekim ayından itibaren, Türk ve ABD hükümetleri, Kuzey Irak'taki PKK faaliyetlerine karşı daha etkin bir Ŗekilde iŖbirliđi içerisinde olmuŖlardır. ABD Kuzey Irak'taki PKK hedeflerine hava saldırıları düzenleyen Türk Silahlı Kuvvetleri'ne istihbarat desteği sağlamaya baŖlamıştır (Weitz, 2014). Tam da bu noktada 5 Kasım 2007 tarihinde ABD BaŖkanı George W. Bush ile BaŖbakan Recep Tayyip Erdoğan arasında Beyaz Saray'da bir görüŖme gerçekleŖtirilmiştir. GörüŖme sonrasında ABD BaŖkanı Bush'un PKK'nın ABD tarafından da düŖman olarak tanımlanması ve PKK'ya karşı Türkiye ile "anlık istihbarat" paylaŖımı konusunda uzlaŖma sağlandığını açıklaması Türkiye tarafından anlamlı bulunmuŖ ve memnuniyetle karŖılanmıştır (Larrabee, 2010).

1 Aralık 2007 tarihi itibariyle Türkiye, Kuzey Irak'taki PKK sığınak ve barınaklarına hava harekâtına baŖlamıştır. Bu harekât dahi Kuzey Irak'taki Kürt grupların baskı altına alınması ve Türkiye karŖıtı tutumlarını gözden geçirmeleri için yeterli olmuŖtur. Türk Genelkurmayı icra

edilen hava harekâtlarında ABD'nin anlık istihbarat paylaşımının önemli etkisi olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Aralıklarla devam eden hava harekâtları sonrasında, 21-29 Şubat 2008 tarihleri arasında tarihe “Güneş Harekâtı” olarak kaydedilen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kuzey Irak topraklarındaki PKK kamplarına yönelik hava destekli kara harekâtı icra edilmiştir. Harekât sonucunda TSK tarafından yapılan açıklamalara göre 240 PKK üyesi etkisiz hale getirilmiş, 24'ü askeri personel 3'ü köy korucusu 27 Türk güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. Harekât süresince PKK tarafından kullanılan yüzlerce sığınak barınak imha edilmiş, silah ve mühimmat ele geçirilmiş, örgüte lojistik açıdan ciddi darbe vurulmuştur (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 2008).

Sonuç

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik algılamaları ekseninde devletler arasındaki ilişkiler, uluslararası ortamda tek süper güç olarak kalan ABD'nin kontrolünde ve arzu ettiği doğrultuda gelişme göstermeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye'nin başta ABD olmak üzere Batılı devletler açısından önemini azaldığı yönünde görüşler öne sürülmüştür. Ancak dünya hâkimiyet teorilerinde çok önemli bir yere sahip olan Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya coğrafyasının merkezinde konumlanan bir ülke olarak Türkiye'nin önemini her koşulda muhafaza ettiği değerlendirilmektedir. 1990'lı yıllarda yaşanan Birinci Körfez Savaşı ile Bosna ve Kosova Savaşları'nda Türkiye'nin uluslararası örgütler içerisinde aldığı görevler bölgedeki önemini ve etkinliğini artırmıştır. ABD'nin uygulamaya geçirdiği Genişletilmiş Büyük Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi'nde de Türkiye'nin önemli bir rol oynadığı değerlendirilmekle birlikte, söz konusu projeden en çok zarar gören ülkeler arasında yer aldığı ve halen zarar görmeye devam ettiği açıktır. Türkiye'nin ABD açısından önemli bir ülke olmasının temelinde NATO'ya sağladığı katkının bulunduğu söylenebilir.

Birinci Körfez Savaşı sonrasında koalisyon güçlerinin 1991 yılı Temmuz ayı içerisinde bölgeden büyük ölçüde çekilmesinin ardından, bölgede meydana gelebilecek olaylara hızla müdahalede bulunmak üzere çoğunluğunu ABD askerlerinin oluşturduğu adına ilk etapta “Çekiç Güç” daha sonra “Keşif Gücü” denen birlik Türkiye'de konuşlandırılmıştır. Sonrasında Irak'ın kuzeyinde yaşanan gelişmeler incelendiğinde bu gücün gerçek amacının bölgede kurulması planlanan bağımsız bir Kürt Devleti'nin temellerinin atılması olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Kuzey Irak'taki Kürtlere yardım adı altında yürüttüğü faaliyetlerin aslında PKK'ya silah, mühimmat ve muhtelif lojistik destek sağlamak olduğu görülmüştür. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin 1990'lı yılların sonuna kadar olumsuz bir havada ilerlemesine neden olmuştur. 1999 yılında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanma sürecinde özellikle istihbarat birimleri arasındaki işbirliği ile ilişkiler yeniden düzelmeye başlamıştır.

Türkiye 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları sonrasında, ABD önderliğinde “uluslararası terörizmle mücadele” adı altında başlatılan Afganistan operasyonunda da ABD'nin yanında yer almıştır. Sonrasında Afganistan'da konuşlanan barış gücüne verdiği katkıyla da Türkiye-ABD ilişkileri olumlu bir şekilde etkilenmiştir. ABD Türkiye'den Afganistan operasyonu esnasından gördüğü desteğin çok daha fazlasını 2003 yılındaki Irak'a müdahale sürecinde beklemiştir. Ancak ABD yönetiminin Türkiye'nin PKK terör örgütüne yönelik beklentilerini karşılamaması ve ekonomik açıdan yeterli düzeyde katkı sağlamaması nedeniyle TBMM tarafından konuyla ilgili hazırlanan tezkerenin kabul edilmemesi sonucunda beklediği desteği alamamıştır. Bu desteğin verilmemesinde uluslararası kamuoyunun genelindeki Irak harekâtına yönelik olumsuz görüşlerin de etkisi olmuştur. Tezkeri krizi sonrasında yaşanan Süleymaniye Baskını (çuval olayı) da ülkeler arasındaki

ilişkilerin çok ciddi yara almasına neden olmuştur. Türk toplumunun genelinde ABD'nin müttefikliği ve stratejik ortaklığı ciddi tartışma konusu olmuştur.

ABD'nin Orta Doğu başta olmak üzere Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik politikalarını belirlerken dikkate aldığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Son dönemde ABD'nin Rusya ve İran'ın bölgedeki etkinliğini sınırlandırmak amacıyla, Orta Doğu ülkeleri dışında Hazar havzası ve Orta Asya'daki petrol ve doğalgaz kaynaklarının üretimi ve nakli konusunda da söz sahibi olmaya çalıştığı görülmektedir. Bu doğrultuda Kırgızistan, Gürcistan ve Ukrayna'da Orta Doğu ülkelerine yönelik uyguladığı askeri müdahalelerden farklı olarak sivil unsurları kullanarak ülke yönetimlerini kendi ekseninde şekillendirmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin bu ülkelerle kurmuş olduğu ikili ilişkilerden de istifade etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye'nin güney sınırında Irak savaşlarıyla başlayan ve Suriye iç savaşıyla devam eden istikrarsızlık iki ülke ilişkilerini ciddi manada sıkıntıya sokmaktadır. Çünkü Türkiye Irak'ın kuzeyinde ABD'nin desteği ile kurulan bölgesel Kürt yönetiminin bir benzerinin Suriye'nin kuzeyinde de kurulmasına kendi ulusal güvenliği açısından şiddetle karşı çıkmaktadır. Buna rağmen ABD Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de kendisine sadık ortak olarak seçtiği Kürtleri kullanmakta ve Türkiye tarafından PKK'nın Suriye kolu olarak görülen PYD'ye silah ve mühimmat başta olmak üzere her türlü desteği vermektedir.

Türkiye her ne kadar sınırları içerisinde PKK terörünü bitirme noktasına gelmiş olsa da sınırlarının hemen ötesinde ABD ve Rusya başta olmak üzere batılı güçlerin desteğiyle ayakta kalan ve bölgede her geçen gün daha da etkinliğini artıran terör tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Ulusal güvenliğini yalnız kendi sınırları içerisinde sağlamaya çalışırsa bunda başarılı olamayacağı bilinciyle hareket eden Türkiye, son yıllarda sınır ötesine yönelik icra ettiği operasyonlarla (Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Pençe-Kartal) bunu sağlama gayreti içerisinde olmuştur. Irak ve Suriye'de yaşanan fiili bölünmüşlük Türkiye açısından da ciddi manada sıkıntı yaratmaktadır. Bu ülkelere yönelik bölgeye komşu olmayan devletler tarafından gerçekleştirilen dış müdahaleler neticesinde, bölgede otorite boşluğu oluşmuş, can güvenliğinden endişelenen milyonlarca insan Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır. Yaşanan göçler ülke ekonomisine çok ciddi yük getirmiş, ülke içerisinde huzur ve asayiş de olumsuz yönde etkilemiştir.

Türkiye yıllardır savaş ve çatışmaların yaşandığı, istikrarın bir türlü sağlanamadığı bir bölgede bulunmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Irak'ta yaşanan savaşa Suriye iç savaşı ve bölgeye komşu olmayan bazı yabancı devletlerin bölgeye müdahalesi de eklenince güney sınırında meydana gelen otorite boşluğu, siyasi belirsizlikler ve toplumsal karışıklıklar, komşuları Irak ve Suriye'nin olduğu gibi Türkiye'nin de toprak bütünlüğünü tehdit eder hale gelmiştir. Bölgedeki istikrarsızlık nedeniyle bağımsızlık arayışında olan ve bağımsızlık vaatleriyle kullanılan Kürtler, bölge ülkelerinin şiddetle karşı çıkmalarına rağmen halen bağımsız bir devlet kurma amaçlarından vazgeçmiş değillerdir. Aslında tarihi süreç incelendiğinde, ABD başta olmak üzere Batılı devletler tarafından Irak ve Suriye'nin kuzeyinde kendi hegemonyalarında kukla devletçikler kurulmak istendiği anlaşılmaktadır. Nitekim bölgede ortaya çıkan durum yalnızca bu ülkelerin çıkarına hizmet etmektedir. ABD petrol ve doğalgaza hâkim olmuş, Rusya tarihi emelleri arasında yer alan Akdeniz'de söz sahibi olma noktasında mesafe katetmiştir. Türkiye ise, bölge ülkeleriyle arasındaki tarihi ve kültürel bağların gereği olarak istikrarlı, kararlı ve gerçekçi bir dış politika anlayışı benimsemeyi tercih ederek bölgede siyasi istikrarı yeniden sağlamayı ve teröre son vermeyi hedefleyen bir politika tercih etmiştir.

Kaynakça

- Arı, T. (2010). *Yükselen Güç: Türkiye-ABD İlişkileri ve Orta Doğu*. Bursa: Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (1997, Temmuz). Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XIII (38), s. 631-647.
- Atmaca, A. Ö. (2013). Soğuk Savaş Sonrası Yeni Jeopolitik Dengeler: 1990'lı Yıllarda Türk-Amerikan İlişkileri. A. Ö. Atmaca, ve G. Erdem (Dü.) içinde, *A.Haluk Ülman'a Armağan* (s. 99-124). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Bal, İ. (2004). Türkiye-ABD İlişkileri ve 2003 Irak Savaşı'nın Getirdikleri. İ. Bal (Dü.) içinde, *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası* (s. 151-184). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Balbay, M. (2004). *Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Başbuğ, İ. (2007, Eylül 24). Kara Kuvvetleri Komutanı'nın Kara Harp Okulu Eğitim ve Öğretim Yılı Açılış Töreni Konuşması. Ankara: Kara Harp Okulu Basımevi.
- Beriş, Y., ve Gürkan, A. (2002). *Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler*. TÜSİAD. Washington: TÜSİAD ABD Temsilciliği.
- Bölükbaşı, D. (2008). *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*. İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık.
- Caşın, M. H. (2003). Irak Harekatında Kuzey Cephesi Sendromu ve Türk-Amerikan İlişkilerinin Gelecekteki Olası Profilleri. *Jeopolitik*, 2 (5), s. 58-75.
- Cumhuriyet. (1998, Ocak 5). Akdeniz'de Üçlü Tatbikat Başlıyor.
- Cumhuriyet. (2003, Eylül 24). Bush Dünyaya Tehdit.
- Erhan, Ç. (2009). 1960-1980 ABD ve NATO'yla İlişkiler. Ç. Erhan, ve B. Oran (Dü.) içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* (Cilt I, s. 681-715). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erimhan, A. (2004). *Çuvaldaki Müttefik*. İstanbul: Otopsi Yayınevi.
- Fouskas, V. K. (2004). *Balkanlar Orta Doğu Kafkasya Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları*. (A. Çakıroğlu, Çev.) İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Gürses, E. (1998). *Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem*. İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*. (P. Demir, Çev.) İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Hürriyet. (2007, Ocak 13). PKK'ya 'Kürt İşçi Partisi' dedi.
- Hürriyet. (2007, Nisan 8). Myers'ten 'çuval' Hatırlatması.
- Jenkins, G. H. (2012). *Occasional Allies, Enduring Rivals: Turkey's Relations With Iran*. Singapore: Central Asia-Caucasus Institute ve Silk Road Studies Program.

- Kantarıcı, Ş. (2003). ABD-İrak Savaşları Sırasında Türk-Amerikan İlişkileri ve ABD Kongresi'nde Türkiye'ye Yönelik Ermeni Lobi Faaliyetleri. *Ermeni Araştırmaları* , 3 (9), 76-93.
- Kaymaz, İ. Ş. (2005a). Amerikan Devlet Sistemi ve Türk İmajı: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Silah Ambargosu Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* , 5 (20), s. 105-131.
- Kaymaz, İ. Ş. (2005). Arap – Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* , 1 (1), s. 7-33.
- Kaymaz, İ. Ş. (2007). Emperyalizmin "Kürt" Kartı. *Gazi Akademik Bakış* , 1 (1), 155-193.
- Khan, A. (2021, December 19). Hidden Files Bare Military Failures in Deadly Strikes. *The Newyork Times* .
- Larrabee, S. F. (2010). *Troubled partnership: U.S.-Turkish relations in an era of global geopolitical*. Santa Monica, California: Rand Corporation.
- Milliyet. (2003, Mart 11). Afiyet Olsun Beyler.
- Okur, M. A. (2008). Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşı'nın Meşruiyeti. *KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* , 10 (2), 9-27.
- O'Leary, C. A. (2002, December). The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects. *Middle East Review of International Affairs* , 6 (4), s. 17-29.
- Oran, B. (2003). ABD'nin ve Türkiye'nin Irak ve Kürtleri Politikası. *Birikim* (168), 10-25.
- Özdemir, H. (2008). Türkiye'nin "Sınır-Ülke" Niteliği: Farklı Stratejik Kültürler Arasında Türk Dış Politikası. *Avrasya Etüdleri* (33), 7-46.
- Pehlivanoglu, A. Ö. (2004). *Orta Doğu ve Türkiye*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Radikal. (2003, Mart 11). Meclise ABD Markajı.
- Radikal. (2003, Nisan 11). Şartlı Yardım Kabul Edilemez.
- Rayburn, J., Sobchak, F., Godfroy, J., Morton, M., Powell, J., ve Zais, M. (2020). *Irak Savaşı'nda ABD Ordusu 2003-2011*. (C. K. Demir, S. Kavaklı, ve A. Sert, Çev.) Ankara: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları.
- Solana, J. (1999). The Washington Summit: NATO Steps Boldly into the 21st Century. *NATO Rewiew* , 47 (1), s. 3-6.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2008, Şubat 29). *Basın Açıklaması*. Şubat 25, 2023 tarihinde https://web.archive.org/web/20081218182001/http://www.tsk.mil.tr/10_ARSIV/10_1_Basin_Yayin_Faaliyetleri/10_1_Basin_Aciklamalari/2008/BA_25.html adresinden alındı.
- Taşkıran, C. (2005). Türkiye-ABD: Güven Bunalımından Yeni Bir İşbirliğine mi? *Avrasya Dosyası* , 11 (2), 30-38.
- Taşkıran, C., ve Çakmak, H. (2005). Kuzey Irak'ta Türk-ABD Politikaları ve PKK Terörü. *Avrasya Dosyası* , 11 (2), 73-81.

TBMM. (2003, Şubat 6). Tezkereler ve Önergeler. *TBMM Tutanak Dergisi* , 4 (32 nci Birleşim), 579-583. Ankara: TBMM.

TBMM. (2003, Mart 1). Tezkereler ve Önergeler. *TBMM Tutanak Dergisi* , 6 (39 uncu Birleşim), 114-133. Ankara: TBMM.

TBMM. (2007, Ekim 17). Tezkereler. *TBMM Tutanak Dergisi* , 2 (8 inci Birleşim) , 617-664. Ankara: TBMM.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2007, Ekim 19). *Beşşar Esad'ın Türkiye Ziyareti ve Bölgesel Güvenlik*. Şubat 25, 2023 tarihinde TASAM Web Sitesi: https://tasam.org/tr-tr/icerik/700/bessar_esadin_turkiye_ziyareti_ve_%20bolgesel_guvenlik adresinden alındı.

Uslu, N. (2016). *Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Uslu, N. (2006). *Türk Dış Politikası Yol Ayrımında Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Sorunlar, Yeni İmkanlar ve Yeni Arayışlar*. İstanbul: Anka Yayınları.

Weitz, R. (2014). Turkey's New Regional Security Role: Implications for the United States. K. Hanson (Dü.) içinde, *Turkey's Central Role in the Middle East, Evolving Global Ties and U.S. Relations* (s. 1-84). New York: Nova Publishers.

Yavuz, C. (2007). Irak'a Müdahalenin 'G' Günü Geldi mi? *2023* (74), 20-29.

Yavuz, T. (2006). *Çuvallayan İttifak*. Ankara: Destek Yayınları.

Yetkin, M. (2004). *Tezkere*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Zanotti, J. (2014). Turkey: Background and U.S. Relations. K. Hanson (Dü.) içinde, *Turkey's Central Role in the Middle East, Evolving Global Ties and U.S. Relations* (s. 85-145). New York: Nova Publishers.